

Ludwik Młokosiewicz – polski badacz na Kaukazie

Pobyt Polaków na terenie carskiej Rosji i w regionach jej podległych jest kojarzony przede wszystkim ze zsyłkami w okresie zaborów. Jest to oczywiście słuszne, ale wśród emigrantów byli również rodacy odbywający obowiązkową służbę wojskową oraz ci, którzy przybyli na teren imperium w celach ekonomicznych. Najwięcej Polaków mieszkało w Gruzji w wieku XIX. Pod koniec tamtego stulecia było ich około 8 tysięcy [Furier 2009]. Kraj ten potrzebował wówczas wielu specjalistów – inżynierów, rzemieślników, nauczycieli i urzędników. Przybywali także artyści oraz naukowcy, w tym z różnych dziedzin przyrodniczych. Do tych ostatnich należy zaliczyć Ludwika Młokosiewicza, podróżnika i biologa, aczkolwiek bez wykształcenia uniwersyteckiego.

Ludwik Aleksander Młokosiewicz urodził się 25 sierpnia 1831 roku w Warszawie, w możnej rodzinie ziemiańskiej. Był synem Franciszka i Anny z Janikowskich. Ojciec, uczestnik insurekcji kościuszkowskiej i wojny z Rosją w 1812 roku, brał także udział w powstaniu listopadowym, w czasie którego został mianowany generałem brygady. Majątek rodzinny Młokosiewiczów znajdował się w Omęcinie w pobliżu Szydłowca. Już w dzieciństwie Ludwik z zapalem oddawał się tam obserwacji przyrody, hodowli zwierząt i uprawie roślin w założonym przez siebie ogródku [Chodubski 1982]. W wieku 11 lat został wysłany do Korpusu Kadetów w Brześciu nad Bugiem, skąd wrócił jako szesnastolatek, już po śmierci ojca. Powrót do swoich zainteresowań i zasłyszane opowieści o przyrodzie Kaukazu sprawiły, że w 1853 roku zaciągnął się do wojska w celu wyjazdu na Kaukaz (według niektórych gruzińskich publikacji Młokosiewicz został zesłany na Kaukaz w 1851 roku i wstąpił do wojska dwa lata później [Ajdinow 2009]). Region ten był wówczas miejscem walk wojsk rosyjskich z rdzenną ludnością, m.in. z plemionami lezgińskimi w Dagestanie. Młokosiewicz został oficerem sztabowym tyfliskiego pułku grenadierów stacjonującego w Łagodechi na Równinie Kachetyjskiej (wschodnia część Gruzji). Walka z podbijanym narodem interesowała go, ze zrozumiałych względów, mniej niż miejscowa przyroda. Stacjonując w Łagodechi i mając za zgodą przełożonych do dyspozycji 10 ha gruntu, założył park dendrologiczny, sprowadzając do niego wiele obcych gatunków drzew, m.in. sekwoje, miłorzęby i magnolie.

W 1861 roku Młokosiewicz zrezygnował ze służby wojskowej i rozpoczął pracę jako leśniczy w leśnictwie Signachi [Furier 1992]. Wkrótce zorganizował wyprawę przyrodniczą do Persji. W drodze powrotnej został aresztowany na granicy z Rosją, a jego zbiory zostały skonfiskowane. Przyczyną był wybuch powstania Lezginów. Z racji niezwyklego szacunku, jakim ludzie ci obdarzali Polaka, został on uznany za swojego rodzaju inicjatora walk (należy pamiętać, że w Polsce wybuchło wówczas powstanie styczniowe, co pobudzało insynuacje Rosjan). Młokosiewicza zesłano do Woroneża, skąd powrócił, po krótkim pobycie w kraju, w 1867 roku i kontynuował prace badawcze. W 1878 roku podjął drugą wyprawę do Persji, której o mało co nie przyplacił życiem, doznając podczas zdobywania szczytu Demawend porażenia słonecznego (jego przewodnik zmarł z tego powodu). W 1879 roku objął ponownie posadę leśniczego i po 18 latach pracy, w 1897 roku, odszedł na emeryturę.

Mieszkał wraz z rodziną na skraju Łagodechi. Gospodarując na około 17 ha ziemi (był to grunt podlegający władzom wojskowym), prowadził rozmaite doświadczenia aklimatyzacyjne z wieloma gatunkami roślin. Stał się tym samym pionierem ogrodnictwa w regionie, propagując uprawę m.in. herbaty, cytrusów, bawełny, hurmy wschodniej, pokrzywy jawańskiej i sorga.

Zajmował się też pszczelarstwem i jedwabnictwem [Kietlicz-Wojnacki 1980; Furier 1992]. Przy okazji prowadził obserwacje meteorologiczne i fenologiczne. Do dziś zachowało się kilka opisów działki Młokosiewicza z okresu, kiedy starał się o przyznanie mu gruntu na własność. Komisja kontrolna w raporcie sporządzonym w 1894 roku wylicza m.in. 15 gatunków roślin poddawanych próbom aklimatyzacyjnym. W raporcie z roku następnego podano, że w sadzie rościło 920 drzew owocowych i wiele rzadkich gatunków drzew liściastych i iglastych [Furier 1992].

Młokosiewicz oprócz pracy etatowej zajmował się zbiorem eksponatów przyrodniczych i zaopatrywaniem w nie muzeów w Rosji i Europie (m.in. Warszawskiego Gabinetu Zoologicznego). Nawiązał wówczas liczne znajomości z badaczami z wielu ośrodków naukowych. Utrzymywał również kontakty z innymi przyrodnikami z gruzińskiej Polonii, m.in. z Józefem Chodźką i Hieronimem Stebnickim [Chodubski 1982]. Podczas opisywania swoich zbiorów zwracał uwagę na osobliwości przyrodnicze, co zaowocowało odkryciem wielu gatunków fauny i flory, w tym licznych endemitów, i nazwaniem ich w niektórych przypadkach jego imieniem. Należy wśród nich wymienić cietrzewia kaukaskiego (*Tetrao mlokosiewiczii*) opisanego przez Władysława Taczanowskiego w 1875 roku. Andrzej Waga na podstawie obserwacji Młokosiewicza i nadesłanych eksponatów opisał salamandrę kaukaską (*Mertensiella caucasica*). Wśród roślin jego nazwisko nosi piwonія żółtokwiatowa (*Paeonia mlokosiewiczii*), opisana przez Łomakina w 1897 roku [Hryniewiecki 1949], a wśród owadów – motyl *Hepialus mlokosiewiczii* i pluskwiak *Hyalesthes mlokosiewiczii*. Badacz zwrócił również uwagę na odmienność sosny kaukaskiej (*Pinus eldarica*), odmiany sosny alepskiej (*Pinus halepensis*), opisanej przez Miedwiediewa, której stanowisko w Eldarze zostało objęte ochroną rezerwatową. Ocenia się, że Młokosiewicz odkrył około 60 gatunków roślin i zwierząt. Był autorem ponad 50 publikacji i doniesień – najczęściej do pism miejscowych („Kaukaz”, „Zakawkazie”, „Tyfliskij Listok”, „Kaukazskoje Sielskoje Chozjajstwo”) [Furier 1992]. Za jego zasługi naukowe Carskie Muzeum Zoologiczne Akademii Nauk w Petersburgu nadało mu w 1895 roku tytuł członka korespondenta, a Rosyjskie Towarzystwo Geograficzne odznaczyło go w 1898 roku srebrnym medalem za badania prowadzone na Kaukazie, m.in. za współpracę w badaniach socjologicznych plemion lezgińskich. Młokosiewicz działał ponadto aktywnie w Tyfliskim Towarzystwie Myśliwych, Towarzystwie Przyrodniczym, Kaukaskim Towarzystwie Rolniczym i w Klubie Alpinistów. Z myślistwa zrezygnował w pewnym okresie swojego życia, twierdząc, że „*polowanie niszczy życie, które jest pięknym darem przyrody*” [Hryniewiecki 1949]. Oddał się wówczas obserwacji i ochronie zwierzyny. Miało na to wpływ płaźdownicze wręcz pozyskanie zwierzyny przez stacjonujące wojsko, bez poszanowania jakichkolwiek zasad i okresów ochronnych.

Młokosiewicz stał się gorącym orędownikiem ochrony zasobów naturalnych Kaukazu, na co zwracał uwagę w wielu listach i artykułach [Furier 1992; Ajdinow 2009]. Występował przeciwko rabunkowym wyrębom lasu, wskazując m.in. na ich negatywny wpływ na zmianę stosunków wodnych. Jego działalność zaowocowała powstaniem w 1912 roku pierwszego rezerwatu w Gruzji – Łagodechskiego. Zajmował on powierzchnię około 3500 ha. Dzisiaj ten obszar chroniony podzielony jest na rezerwat ścisły o powierzchni 22 400 ha i pełniący rolę otuliny rezerwat częściowy (zagospodarowany według nomenklatury gruzińskiej) o areale około 2000 ha [Protected... 2007].

Ludwik Młokosiewicz był żonaty z Anną, Ukrainką poznaną w czasie zesłania do guberni woroneskiej. Miał z nią jedenaścioro dzieci, z których sześcioro uczestniczyło w jego badaniach przyrodniczych Kaukazu. Zmarł podczas jednej z wypraw w góry Dagestanu 4 sierpnia 1909 roku (według starego kalendarza 22 lipca), koło wioski Czorod, prawdopodobnie na zawał serca [Furier 1992]. Dziś w tym miejscu znajduje się poświęcona mu tablica pamiątkowa.

Postać Ludwika Młokosiewicza upamiętniona jest również w wydawnictwach edukacyjnych Agencji Ochrony Przyrody Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych Gruzji oraz w samym Łagodechi, gdzie staraniem miejscowej Polonii odnowiono miejsce jego pochówku.

Wojciech Gil

Literatura

- Ajdinov M. 2009. Lučše znač' drug druga. Tbilisi.
- Chodubski A. 1982. Ludwik Młokosiewicz – pionier badań flory i fauny Kaukazu. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 27 (2): 421-428.
- Furier A. 1992. Ludwik Młokosiewicz – badacz flory i fauny Kaukazu. *Przegląd Polonijny* 18 (4): 177-188.
- Furier A. 2009. Polacy w Gruzji. Wydawnictwo Trio, Warszawa.
- Hryniewiecki B. 1949. Ze wspomnień kaukaskich. *Wierchy* 19: 70-84.
- Kietlicz-Wojnacki W. 1980. Polskie osiągnięcia naukowe na obczyźnie. Wydawnictwo Lubelskie.
- Protected areas of Georgia. 2007. Agencji Ochrony Przyrody Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych Gruzji, Tbilisi.